

אפיון דפוסי תעסוקה וחסמים תעסוקתיים של האוכלוסייה הבדואית בדרום

דנה כהן ♦ אורן תירוש ♦ סמדר סומך

מאירס ג'וינט
ברוקדייל
מאירס ג'וינט
ברוקדייל

משרד הרווחה
והביטחון החברתי
חוסן חברתי לישראל

ייעוץ מתודולוגי: פרופ' דימיטרי רומנוב
ייעוץ תרבותי: חנאן אלקרנאווי, צוות אג'יק מכון הנגב

הפורום הציבורי השני
למחקר הערכת תוכנית החומש
לאוכלוסייה הבדואית בנגב

- שיעור העוני באוכלוסייה הבדואית בדרום הוא מהגבוהים בישראל והוא נגזר גם משיעורי תעסוקה ושכר נמוכים לעומת כלל האוכלוסייה בישראל
- ב-2019 שיעור התעסוקה בקרב הגברים היה 61% לעומת 84% בקרב כלל הגברים בישראל, ו-30% בקרב הנשים הבדואיות לעומת 78% בקרב כלל הנשים בישראל*
- במהלך השנים נקטה ממשלת ישראל צעדים כדי לשפר את תעסוקת האוכלוסייה:
 - הרחבת אזורי תעשייה ומסחר
 - מתן תמריצים למעסיקים
 - שיפור הנגישות לתחבורה
 - שדרוג המיומנויות ושיפור הכישורים
 - יצירת מסגרות טיפול לילדים לאימהות עובדות

* לפי נתוני סכ"א, בדואים מוגדרים כמי שגר בישוב בדואי בדרום, בגילים 25-54

מטרות המחקר

מטרות מחקר

- לבחון את מגמות התעסוקה של האוכלוסייה הבדואית בדרום לאורך זמן

- לזהות את ההזדמנויות והחסמים התעסוקתיים של האוכלוסייה הבדואית בדרום והדרכים להתמודד איתם

- לבחון התאמת כלי המדיניות לקידום התעסוקה

מקורות המידע

- נתונים מנהליים מלמ"ס ובטל"א

- ראיונות עומק עם נשים וגברים בדואיות ובדואים, ועם אנשי מקצוע
- סקר בקרב התושבים הבדואים

- סקירת ספרות
- ראיונות עומק עם אנשי מטה

פירוט מקורות המידע

• סקירת ספרות:

- סקירת מאמרים אקדמיים ודוחות מחקר מן הארץ ומן העולם בנוגע לחסמי תעסוקה של קבוצות מוחלשות ולכלי מדיניות לקידומן התעסוקתי
- סקירת הספרות בישראל התמקדה בקבוצות מוחלשות בישראל בכלל ובבדואים בדרום בפרט

- **ראיונות עומק:** עם 21 נשים ו-7 גברים מהאוכלוסייה הבדואית*, ו-8 אנשי מקצוע (אנשי קבלת החלטות מהמגזר הציבורי, השלישי ואנשי מקצוע)

• נתונים מנהליים:

- מקור הנתונים המנהליים: נתונים מנהליים בלמ"ס (2010-2019), סקר כוח אדם של למ"ס (2010-2020) וביטוח לאומי (2010-2018)
- פירוט המשתנים: תעסוקה, שכר, ומאפיינים סוציו-דמוגרפיים

- **סקר טלפוני:** נערך בין אוגוסט 2021 עד ינואר 2022, בקרב 335 נשים ו-147 גברים מן האוכלוסייה הבדואית בדרום*

- **ניתוח ראיונות העומק:** נערך ניתוח תוכן תמטי של ראיונות העומק
- **ניתוח הנתונים המנהליים:**
 - ניתוח מגמות התעסוקה והשכר לאורך זמן, ובהשוואה לשינויים שחלו בקרב אוכלוסיות אחרות
 - ניתוח משתני תעסוקה ושכר לפי משתני רקע כמו יישוב, השכלה ומגדר
 - ניתוח רב משתני לבחינת מתאם בין משתני תעסוקה לבין משתני רקע של הבדואים
- **ניתוח הסקר הטלפוני:**
 - ניתוח דיווחי המשיבים לגבי תעסוקה וחסמי תעסוקה של האוכלוסייה הבדואית
 - נערכה השוואה בין גברים ונשים, מועסקים ושאינם מועסקים, ולפי סוג יישוב
 - נערך שקלול של נתוני הסקר בהתאם לנתוני האוכלוסייה בסכ"א ובנתונים מנהליים

עיקרי הממצאים

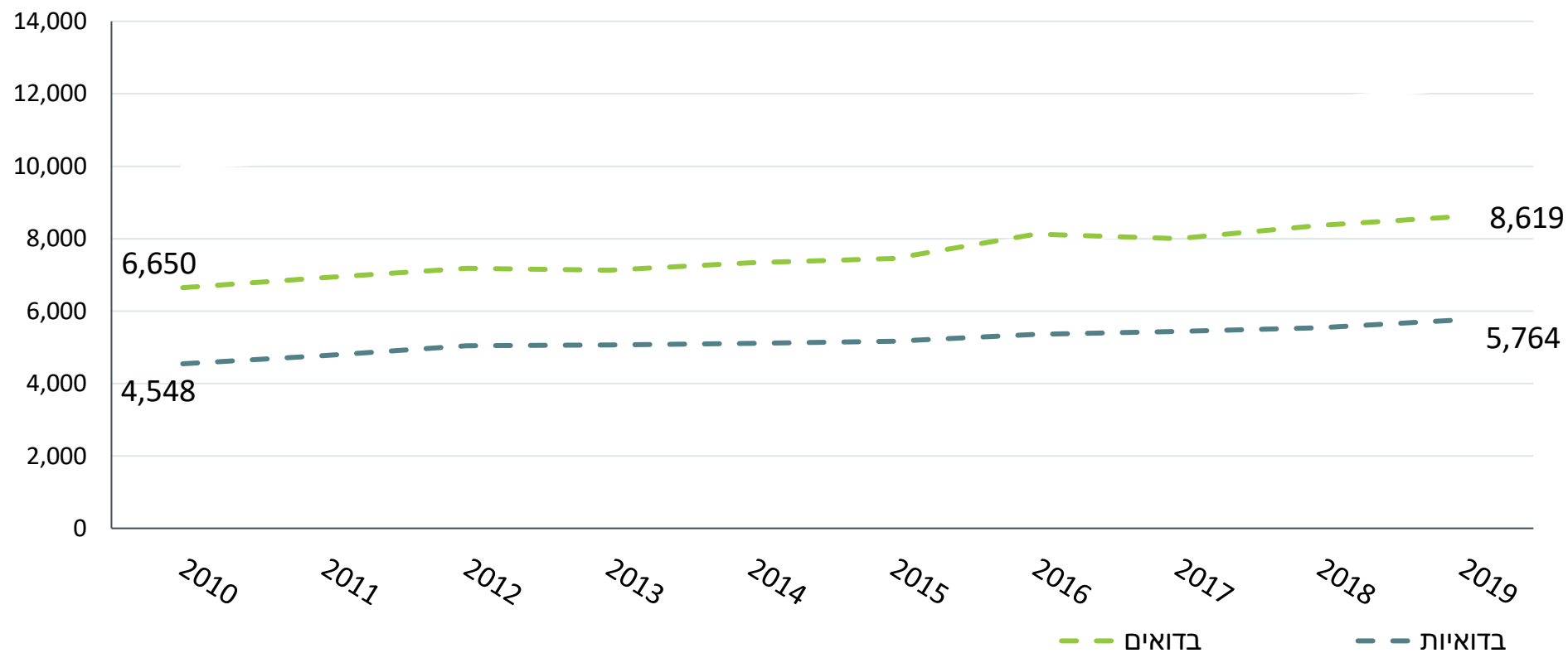

מחקר בתהליך עבודה

חלה עלייה מתמדת ברמות השכר, הן בקרב הבדואים והן בקרב הבדואיות

שכר חודשי (ש"ח במחירי 2019) ופערי השכר (באחוזים) של הבדואים בדרום, לפי מין, גילאי 25-40, שנים 2010-2019

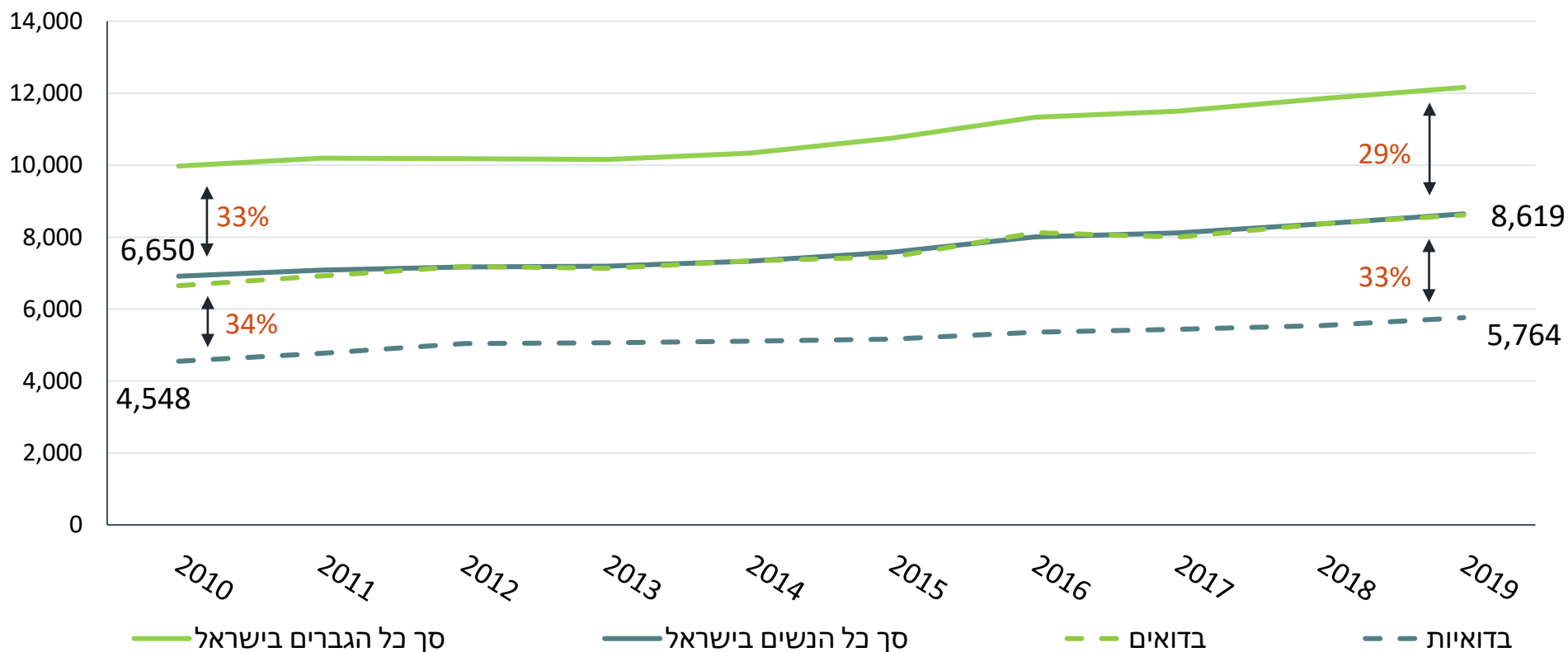

* מקור: נתונים מנהליים בלמ"ס. בדואים מוגדרים כמי שגר בישוב בדואי בדרום

על אף זאת, שיעורי השכר של הבדואים בדרום ממשיכים להיות נמוכים לעומת כלל האוכלוסייה

שכר חודשי (ש"ח במחירי 2019) ופערי השכר (באחוזים) בין הבדואים בדרום לכלל אוכלוסיית ישראל, לפי מין, גילאי 25-40, שנים 2010-2019

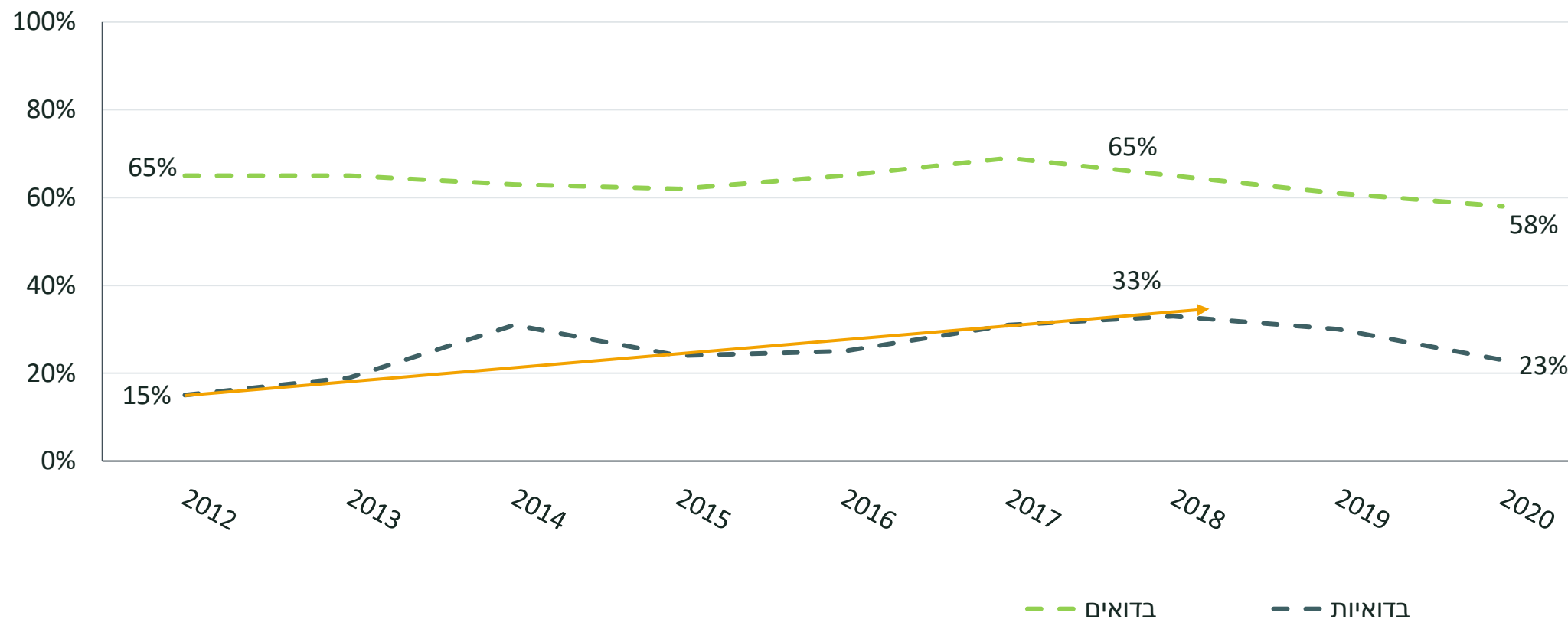

* מקור: נתונים מנהליים בלמ"ס. בדואים מוגדרים כמי שגר ביישוב בדואי בדרום

עד לאחרונה, חלה עלייה בשיעור התעסוקה של נשים בדואיות (אך לא בקרב גברים בדואים)

שיעור התעסוקה של הבדואים בדרום, לפי מין, גילאי 25-54, שנים 2012-2020

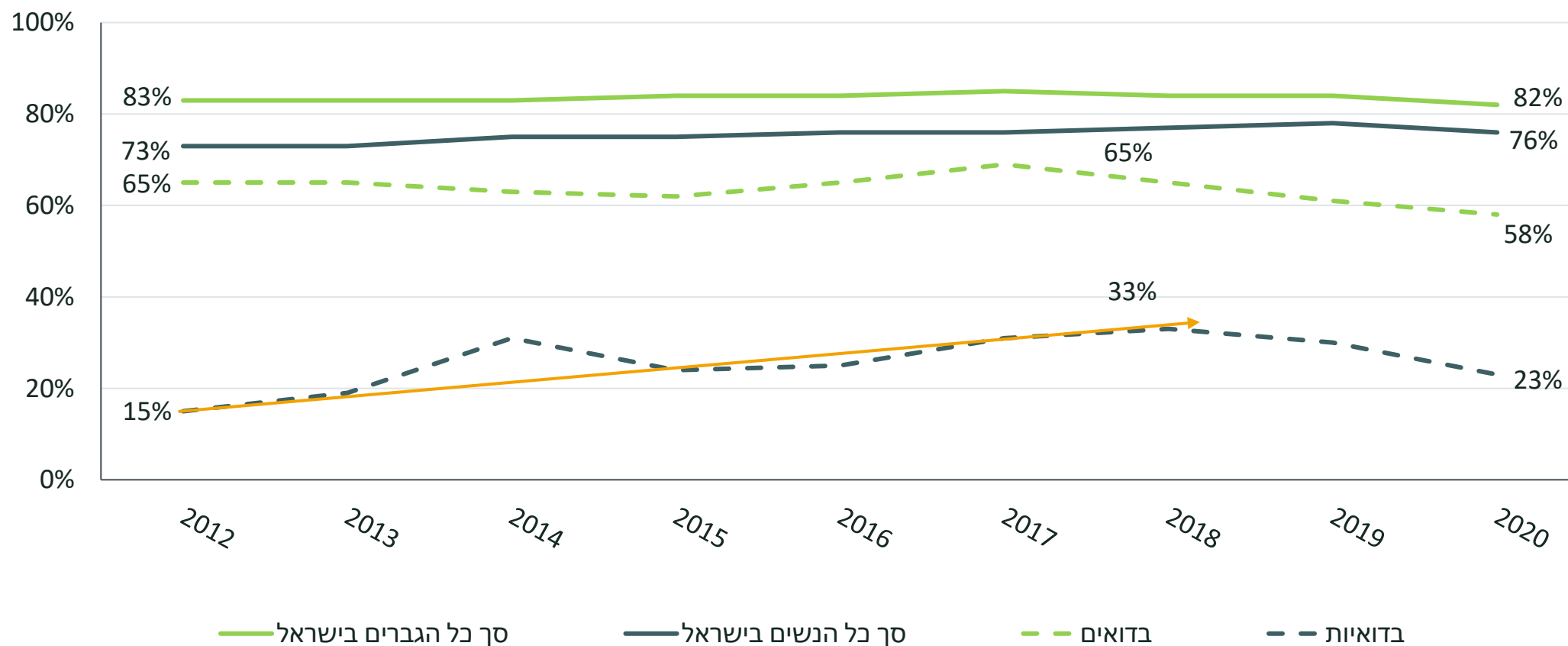

* מקור: סכ"א. בדואים מוגדרים כמי שמתגורר בישוב בדואי בדרום

עם זאת, שיעורי התעסוקה של הבדואים בדרום ממשיכים להיות נמוכים לעומת כלל האוכלוסייה

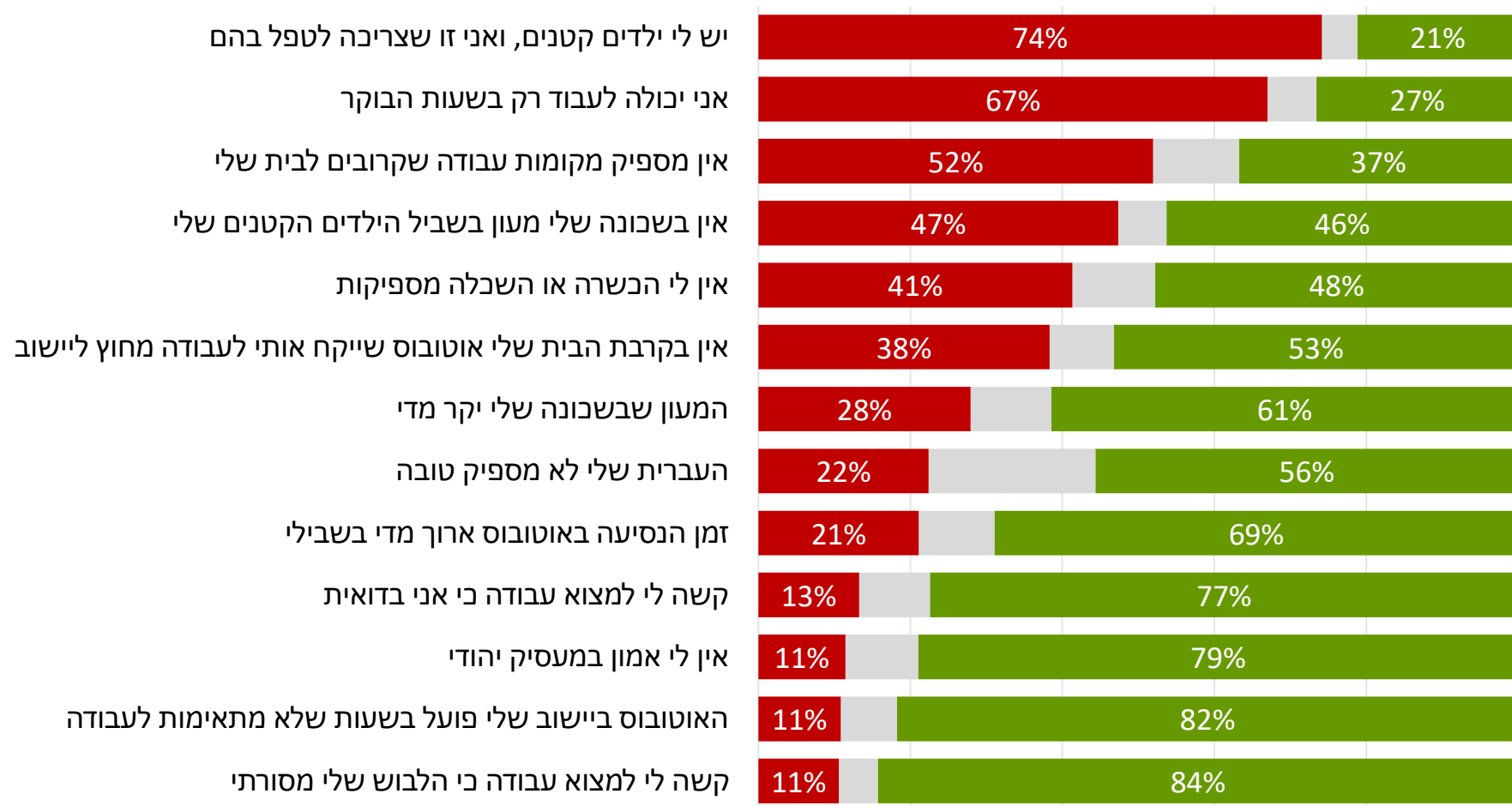
שיעור התעסוקה של הבדואים בדרום ושל כלל אוכלוסיית ישראל, לפי מין, גילאי 25-54, שנים 2012-2020

* מקור: סכ"א. בדואים מוגדרים כמי שמתגורר בישוב בדואי בדרום

החסמים המרכזיים לתעסוקת נשים (לפי דיווח הנשים בסקר, N=327)

■ במידה רבה ורבה מאוד ■ במידה בינונית ■ במידה מועטה וכלל לא

החסמים המרכזיים לתעסוקת נשים: טיפול בילדים, הגבלת שעות עבודה, מיעוט מקומות עבודה קרובים לבית (לפי דיווח הנשים בסקר, N=327)

"הגידול שלו [בנה] זה היה הדבר הכי חשוב מבחינתי, ואני השקעתי את כל החיים שלי עבורו, אין לי בחיים מטרה אחרת...."

"לצאת בשש ולחזור הביתה באחת, כאילו שאני לא עובדת"

"העבודה היחידה אצלנו בתוך הכפר זה רק לעבוד כגננת, או אם יש לה משפחתון, וזה לא אפשרי שכל הנשים בכפר יהיו גננות, או בעלות משפחתון, אז אנחנו נאלצות לצאת מחוץ לכפר"

יש לי ילדים קטנים, ואני זו שצריכה לטפל בהם
אני יכולה לעבוד רק בשעות הבוקר
אין מספיק מקומות עבודה שקרובים לבית שלי

אין בשכונה שלי מעון בשביל הילדים הקטנים שלי

אין לי הכשרה או השכלה מספיקות

אין בקרבת הבית שלי אוטובוס שייקח אותי לעבודה מחוץ ליישוב

המעון שבשכונה שלי יקר מדי

העברית שלי לא מספיק טובה

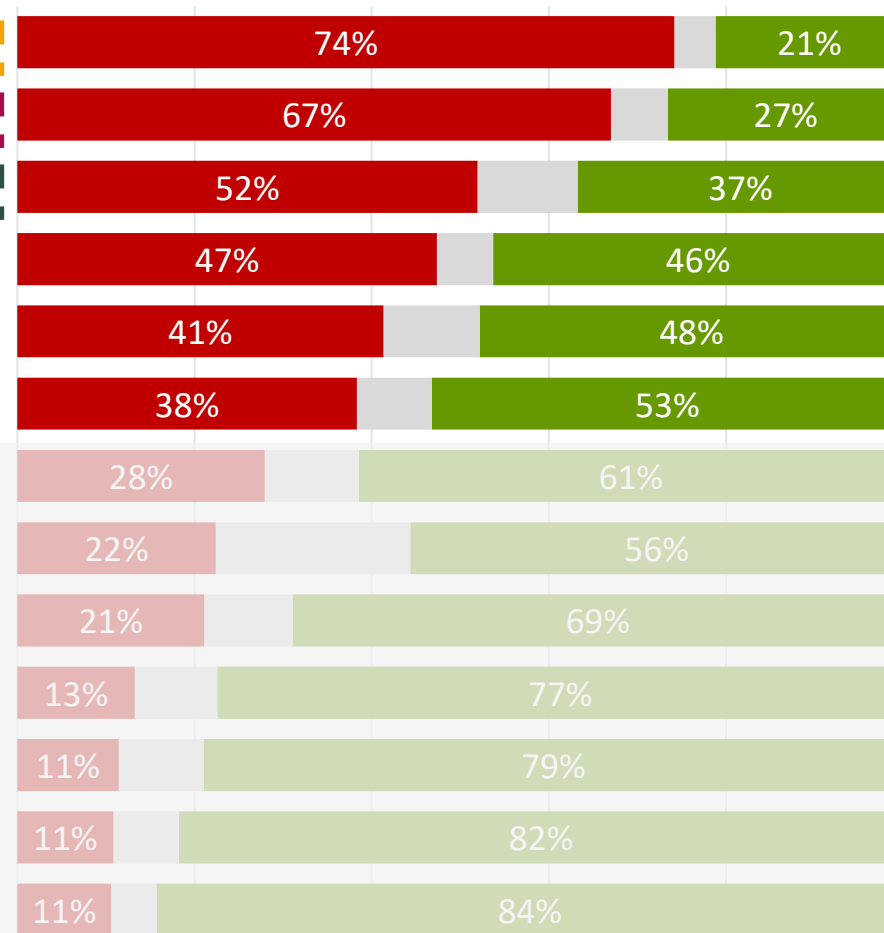
זמן הנסיעה באוטובוס ארוך מדי בשבילי

קשה לי למצוא עבודה כי אני בדואית

אין לי אמון במעסיק יהודי

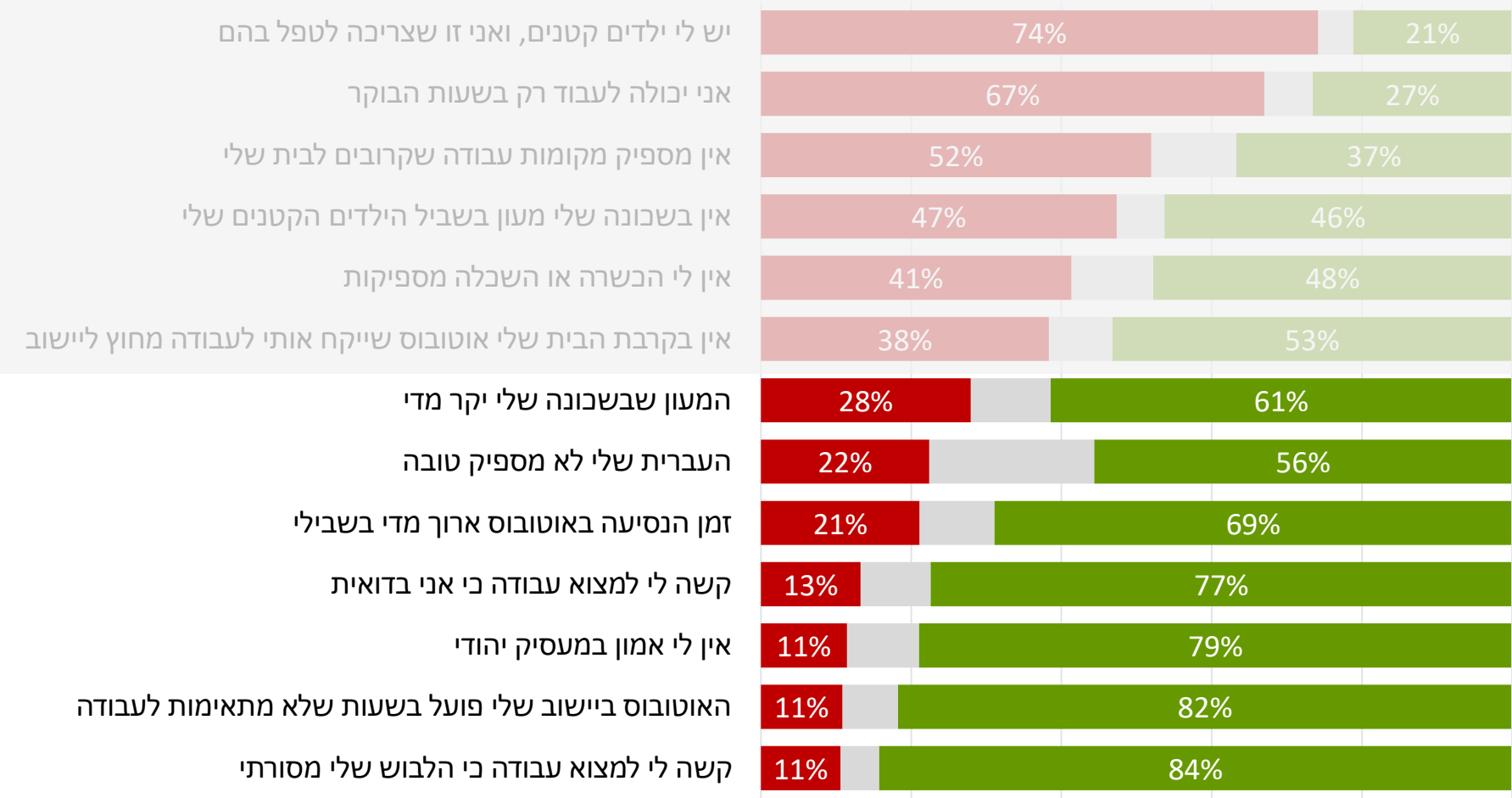
האוטובוס ביישוב שלי פועל בשעות שלא מתאימות לעבודה

קשה לי למצוא עבודה כי הלבוש שלי מסורתי

■ במידה מועטה וכלל לא ■ במידה בינונית ■ במידה רבה ורבה מאוד

רוב הנשים מעידות כי אפליה אינה מהווה חסם מרכזי לתעסוקתן (לפי דיווח הנשים בסקר, N=327)

■ במידה רבה ורבה מאוד
 ■ במידה בינונית
 ■ במידה מועטה וכלל לא

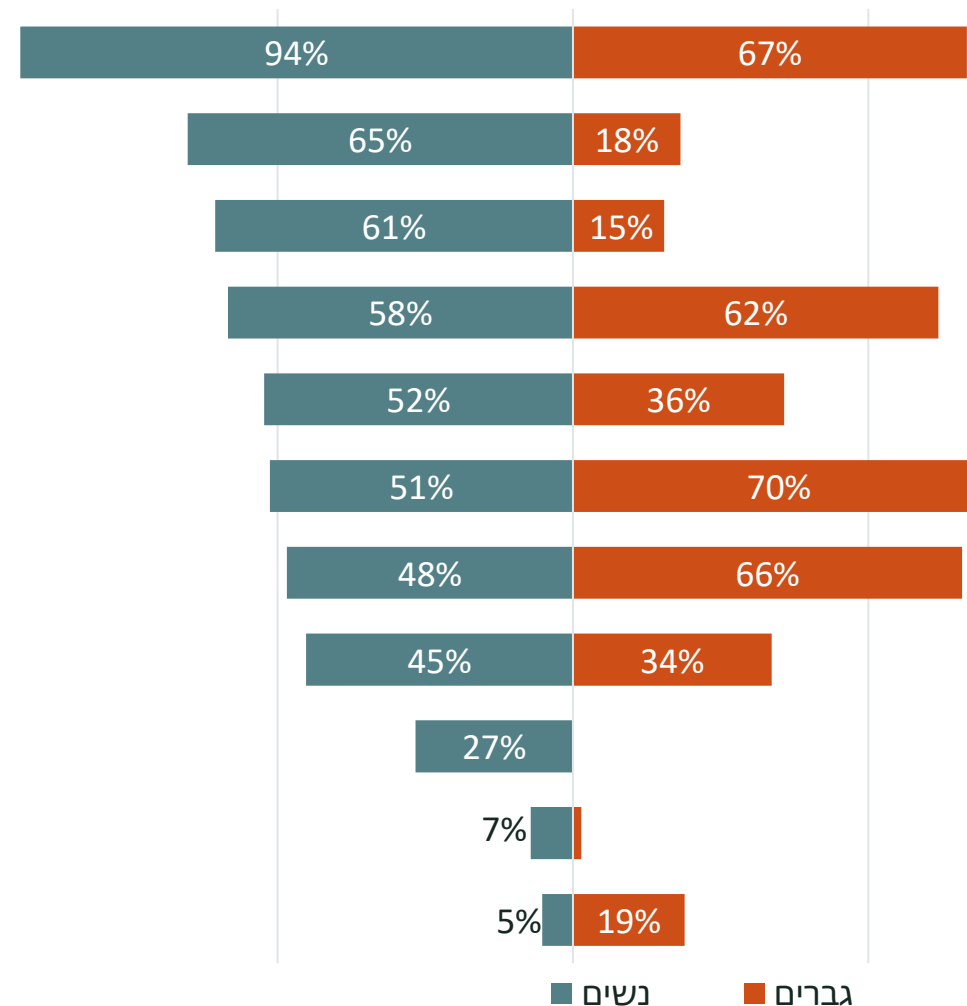
תפיסות חברתיות בנוגע לתעסוקה של נשים וגברים בדואים (לפי דיווח המשיבים)

בסקר טלפוני, N=467

(שיעור המסכימים במידה רבה ובמידה רבה מאוד)

- עדיף שאישה תלמד באוניברסיטה לפני שהיא מתחתנת*
- המשפחה שלי רוצה שאצא לעבוד, אבל רק במקצוע שמקובל בחברה שלנו*
- אני מרגיש/ה מחויב/ת לעשות מה שהמשפחה שלי חושבת שאני צריך/ה לעשות*
- נשים יכולות לעבוד מחוץ לבית רק אם זה לא פוגע בטיפול בבית ובמשפחה
- אישה יכולה לעבוד בכל מקצוע שהיא רוצה*
- אישה עובדת צריכה להיות בבית בשעה שבעלה חוזר מהעבודה*
- גבר צריך ללמוד לתואר באוניברסיטה*
- גבר נשוי צריך לצאת לעבוד, ולא לבזבז זמן באוניברסיטה*
- המשפחה שלי מסכימה שאצא לעבוד רק בתוך היישוב שלי
- המשפחה שלי לא רוצה שאצא לעבוד*
- אישה בכלל לא צריכה ללמוד באוניברסיטה*

הציפייה החברתית מהאישה הבדואית לאזן בין פנים לחוץ הבית

(שיעור המסכימים במידה רבה ובמידה רבה מאוד)

"אני מעדיפה שהיא [הבת שלה] תלמד ותעבוד ואז היא חופשייה להתחתן או לא. אם היא מתחתנת כשהיא לא למדה, אז היא תשב בבית של בעלה"

עדיף שאישה תלמד באוניברסיטה לפני שהיא מתחתנת*

המשפחה שלי רוצה שאצא לעבוד, אבל רק במקצוע שמקובל בחברה שלנו*

אני מרגישה/מחויבת לעשות מה שהמשפחה שלי חושבת שאני צריכה לעשות*.

נשים יכולות לעבוד מחוץ לבית רק אם זה לא פוגע בטיפול בבית ובמשפחה

אישה יכולה לעבוד בכל מקצוע שהיא רוצה*

אישה עובדת צריכה להיות בבית בשעה שבעלה חוזר מהעבודה*

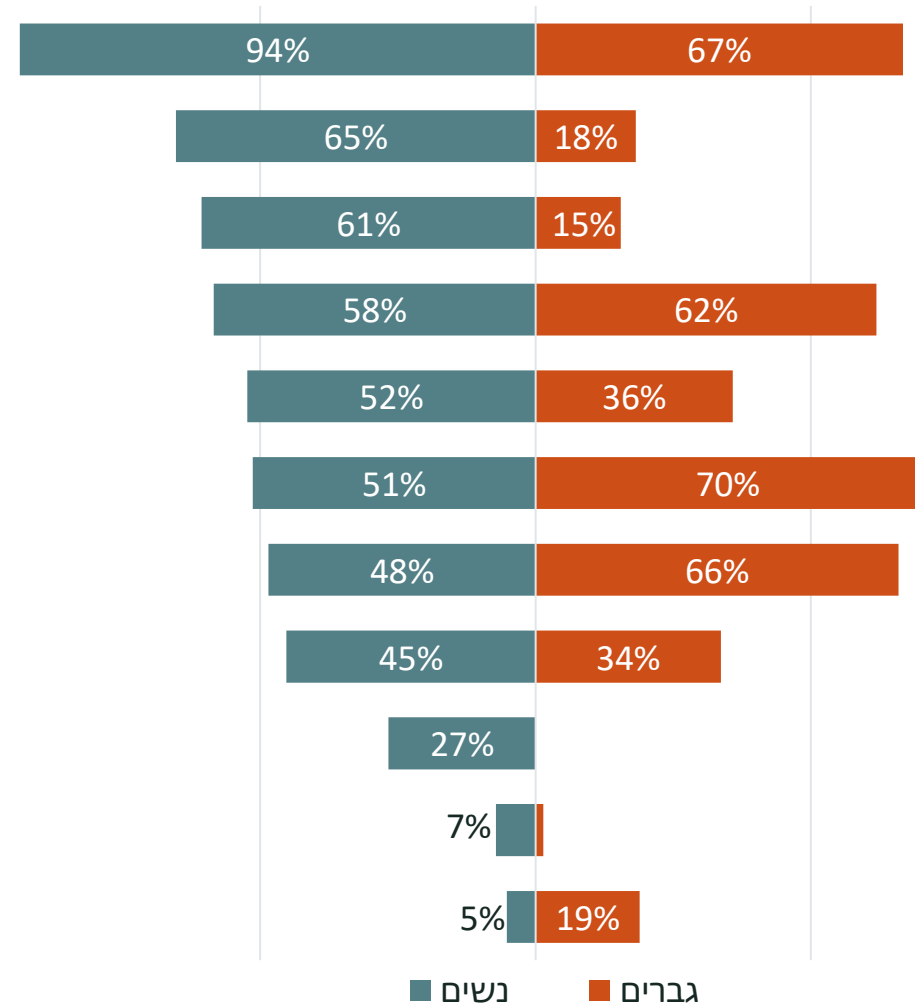
גבר צריך ללמוד לתואר באוניברסיטה*

גבר נשוי צריך לצאת לעבוד, ולא לבזבז זמן באוניברסיטה*

המשפחה שלי מסכימה שאצא לעבוד רק בתוך היישוב שלי

המשפחה שלי לא רוצה שאצא לעבוד*

אישה בכלל לא צריכה ללמוד באוניברסיטה*

■ נשים ■ גברים

הציפייה החברתית מהאישה הבדואית היא לאזן בין פנים לחוץ הבית

המשפחה והחברה מעורבות בהחלטות לגבי חייה של האישה הבדואית

(שיעור המסכימים במידה רבה ובמידה רבה מאוד)

עדיף שאישה תלמד באוניברסיטה לפני שהיא מתחתנת*

המשפחה שלי רוצה שאצא לעבוד, אבל רק במקצוע שמקובל בחברה שלנו*

אני מרגישה מחויבת לעשות מה שהמשפחה שלי חושבת שאני צריכה לעשות*.

נשים יכולות לעבוד מחוץ לבית רק אם זה לא פוגע בטיפול בבית ובמשפחה

אישה יכולה לעבוד בכל מקצוע שהיא רוצה*

אישה עובדת צריכה להיות בבית בשעה שבעלה חוזר מהעבודה*

גבר צריך ללמוד לתואר באוניברסיטה*

גבר נשוי צריך לצאת לעבוד, ולא לבזבז זמן באוניברסיטה*

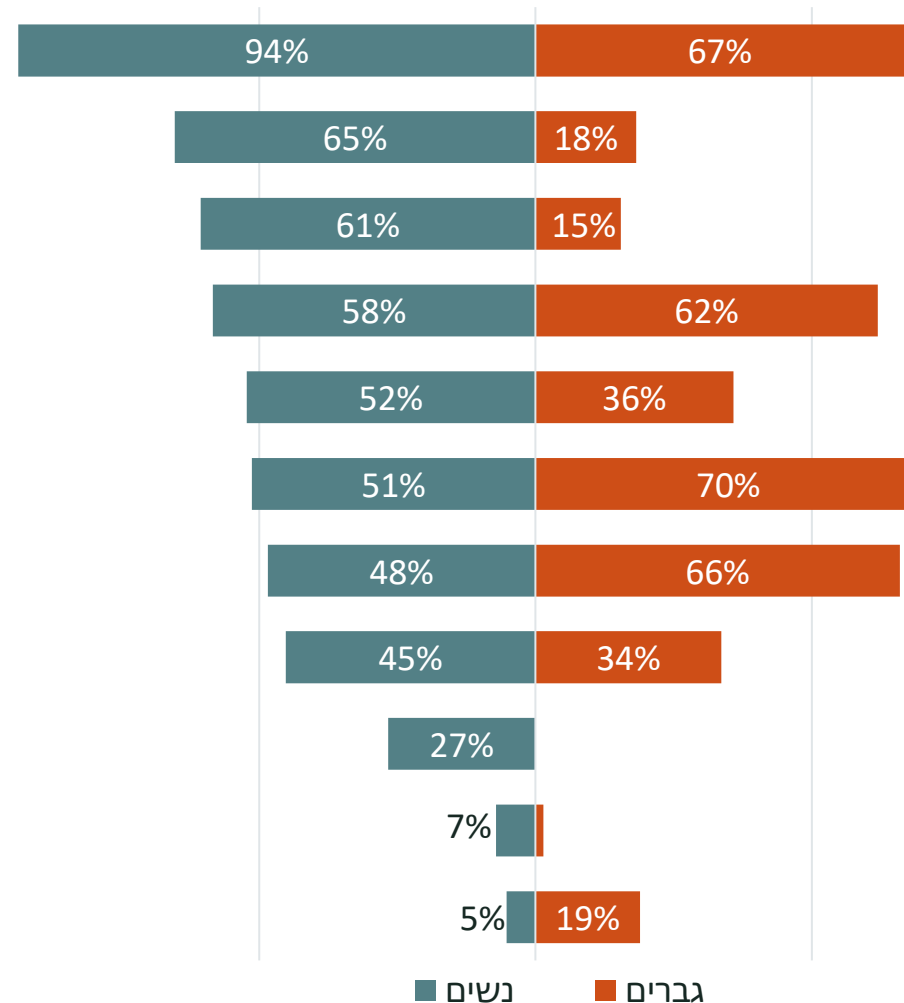
המשפחה שלי מסכימה שאצא לעבוד רק בתוך היישוב שלי

המשפחה שלי לא רוצה שאצא לעבוד*

אישה בכלל לא צריכה ללמוד באוניברסיטה*

המשפחה והחברה מעורבות בהחלטות לגבי חייה של האישה הבדואית

"כשהייתה חוזרת מהלימודים באוטובוס, בעלה היה פוגש אותה בכניסת הכפר, לא בשכונה בה היא גרה. הוא לא רצה שהמשפחה תדע שהיא לומדת. את מבינה? אם הם יגלו אז הם ימנעו ממנה להמשיך ללמוד"

* הבדל מובהק בין נשים לגברים

המשפחה והחברה מעורבות בהחלטות לגבי חיינו של הגבר הבדואי

(שיעור המסכימים במידה רבה ובמידה רבה מאוד)

עדיף שאישה תלמד באוניברסיטה לפני שהיא מתחתנת*

המשפחה שלי רוצה שאצא לעבוד, אבל רק במקצוע שמקובל בחברה שלנו*

אני מרגיש/ה מחויב/ת לעשות מה שהמשפחה שלי חושבת שאני צריך/ה לעשות*.

נשים יכולות לעבוד מחוץ לבית רק אם זה לא פוגע בטיפול בבית ובמשפחה

אישה יכולה לעבוד בכל מקצוע שהיא רוצה*

אישה עובדת צריכה להיות בבית בשעה שבעלה חוזר מהעבודה*

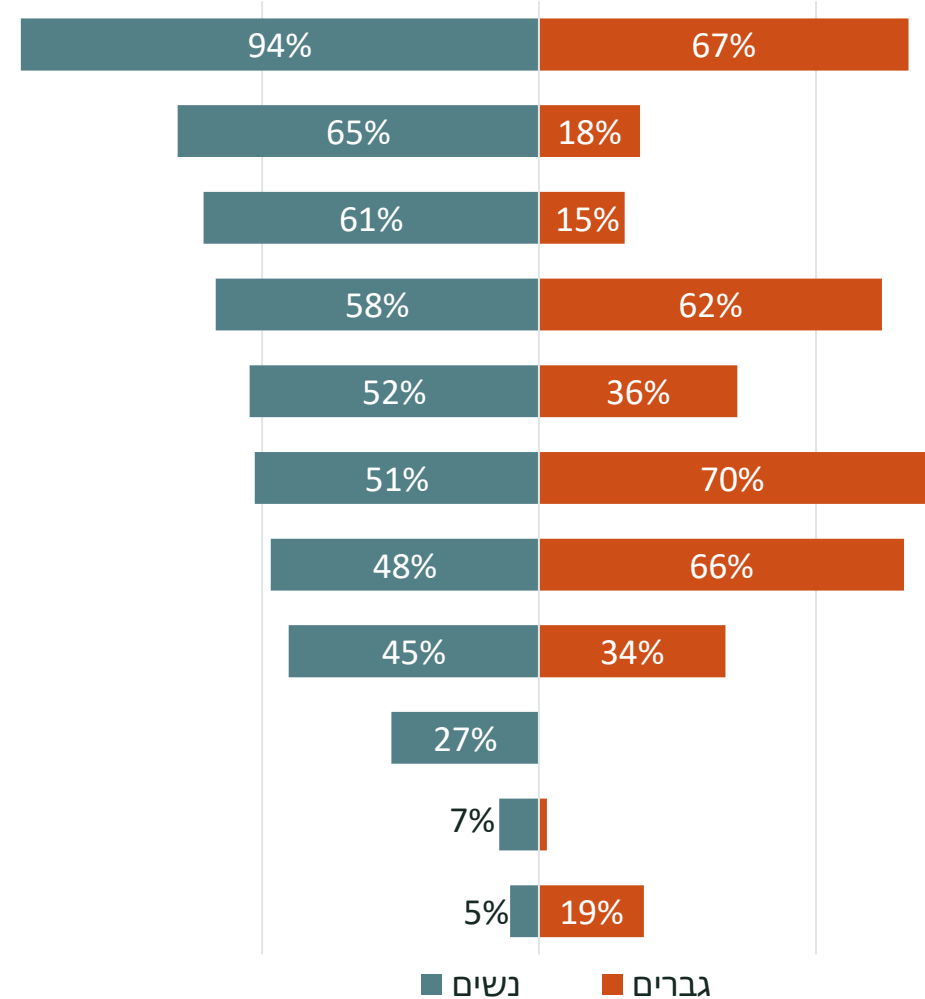
גבר צריך ללמוד לתואר באוניברסיטה*

גבר נשוי צריך לצאת לעבוד, ולא לבזבז זמן באוניברסיטה*

המשפחה שלי מסכימה שאצא לעבוד רק בתוך היישוב שלי

המשפחה שלי לא רוצה שאצא לעבוד*

אישה בכלל לא צריכה ללמוד באוניברסיטה*

המשפחה והחברה מעורבות בהחלטות לגבי חיינו של האישה הבדואית (וגם של הגבר)

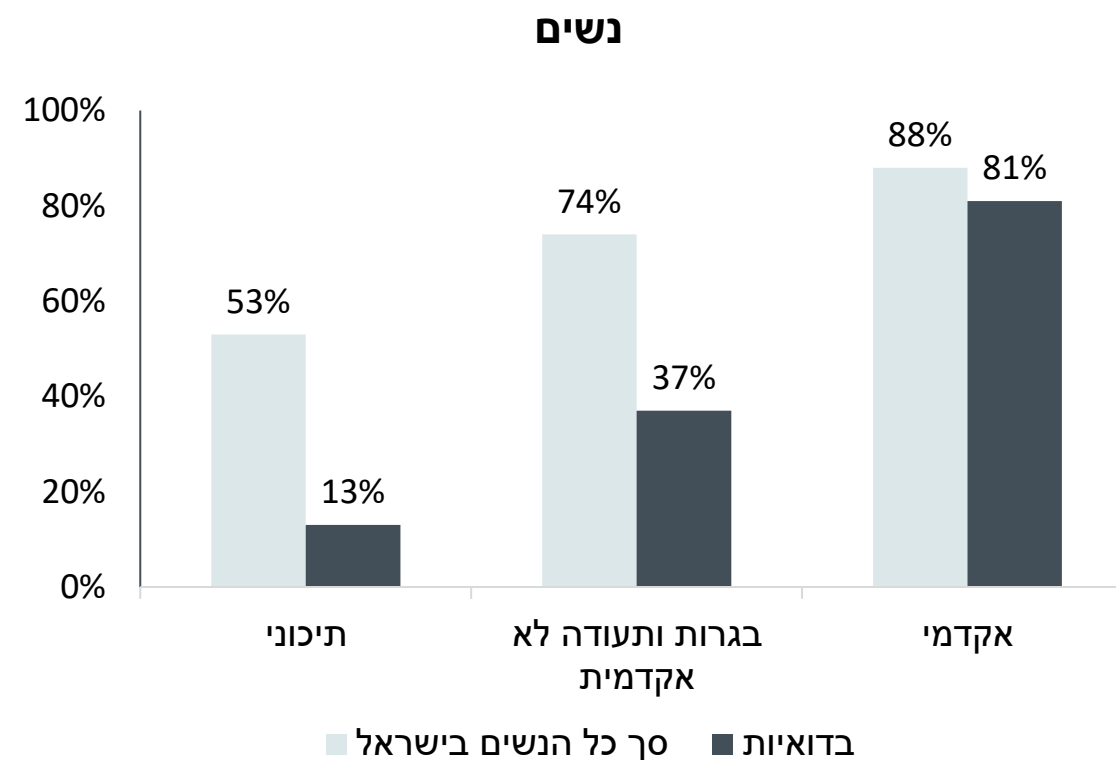
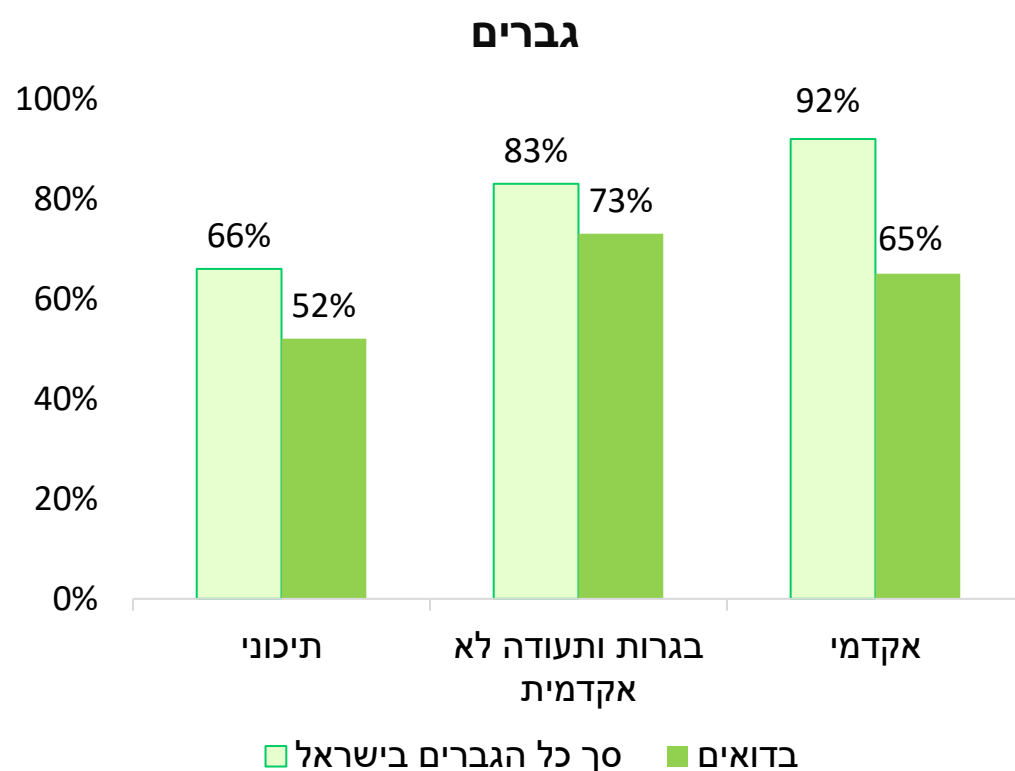
קשר בין השכלה ותעסוקה

הבדואיות המשכילות עובדות: ככל שרמת ההשכלה עולה, כך עולה שיעור התעסוקה

שיעור תעסוקה בגילים 25-54 בשנת 2021 לפי מגדר, ורמת השכלה לבדואים בהשוואה לכלל האוכלוסייה בישראל

- לאור הקשר בין השכלה והכשרה לבין תעסוקה ושכר, מוצע:
 - לסייע לנשים לרכוש השכלה גבוהה ולהיכנס לשוק התעסוקה בגיל צעיר (כולל היעזרות במודלים לחיקוי)
 - להמשיך לעודד השכלה גבוהה בקרב צעירים: גם מקדם תעסוקה של גברים וגם מקדם עצמאות, תעסוקה והשכלה של נשים
 - לשמר את שיעור הגברים המסיימים הכשרה מקצועית
 - להמשיך לפעול לשיפור הון אנושי גם בתקופת בית הספר התיכון, כדי לאפשר ליותר צעירים לפנות להשכלה גבוהה
 - לעודד גיוון ההשכלה והתעסוקה בקרב נשים וגברים.

- **לאור החסמים התעסוקתיים שעלו בסקר ובראיונות העומק, מוצע:**
 - להנגיש לנשים בגיל צעיר ארגז כלים המעודד עצמאות: השכלה, רישיון רכב, חשבון בנק ותעסוקה
 - לעודד יוזמות עצמאיות של נשים, בדגש על מודלים שנחשבים לגיטימיים בקהילה
 - לפתח מנגנון לליווי והדרכה של מסגרות לא פורמליות לגיל הרך (שמועדפות על מרבית המרואיינות על פני מסגרות פורמליות)
 - להגדיל את היצע מקומות העבודה בישובים או בסמוך להם (במיוחד בכפרים)
- **המלצות מערכתיות**
 - למסד מנגנון שיתוף פעולה ותיאום בין כלל הגופים הרלוונטיים לפיתוח, יישום ובקרה של המדיניות בתחום התעסוקה
 - לשלב מנגנון התאמה תרבותית בפיתוח המדיניות לאוכלוסייה הבדואית, בכל השלבים – הפיתוח, הניסוי וההטמעה, בדגש על שיתוף האוכלוסייה הבדואית.

תודה על ההקשבה

smadars@jdc.org

